

ב. הריטב"א פירש שלרבי עקיבא ודאי פטור שהרי יש גם העלם מקדש. ומשמע שנקט שבהעלם מקום המקדש נחשב לעולם שוגג, ואין אומרים קרוב למוזד הוא שהיה לו לשאול.

'אליבא דרבי דבעי ידיעה בתחלה ומחייב על העלם מקדש ואמר ידיעת בית רבו שמה ידיעה, מאי. כמה ראשונים לא גרסו 'ואמר ידיעת בית רבו...'. – כי גם אם לאו שמה ידיעה יש מקום לספק זה. וכן מבואר ברמב"ם שהביא ספק זה הגם שפסק ידיעת בית רבו לא שמה ידיעה (עפ"י לקוטי הלכות). ואולם המאירי נקט שבעיה זו אינה אלא לרבי, אבל אם ידיעת בית רבו לאו שמה ידיעה, אף ידיעת עיקר המקדש אינה ידיעה.

תוס' ד"ה או דלמא – ע' במזבא לעיל ה.

דף טו

וכן תעשו – לדורות. מתיב רבא, כל הכלים...'. התוס' תמהו, הלא המשכן עצמו נמשח בשמן המשחה ולא כן מקדש שלדורות (כדלהלן טז: וע' מהרש"א)?

ויש לומר, חילוק יש בין משכן למקדש; המשכן שנסע ממקום למקום, הוצרך המבנה עצמו להיקדש, כי לא המקום התקדש אלא המשכן עצמו, לא כן המקדש – מקומו קדוש, ואין תורת משיחה על המקום (עפ"י משך חכמה נשא ז, א. וכע"ז בחדושים ובאורים).

על גדר חינוך המזבחות והשלחן והמנורה (המבואר במנחות מט-ג) – ע' חזון איש מנחות ל, ג-ה; שו"ת שבט הלוי ח"א רב וח"ה עט.

'ותהלוכות לימין'. פרש"י 'שהלכו דרך ימין כשפניהם לחלל העיר הלכו תמיד לצד ימינם עד שהקיפו את כולה'. והוא הטעם שמקיפים הבימה בסוכות משמאל לש"ץ, באופן שאם מוציא ספר תורה כלפי הבימה – פונה לימין (עפ"י מנהגי מהרי"ל סוכות ט ובהערה). והסברא, שהדבר שמקיפים אותו הוא המרכז וכאילו פונים אליו. ונראה שנכון לצדד פניו לכיוון הבימה וס"ת בשעה שמקיפים.

'אלא גדולות במינן – מי איכא חשיבותא קמי שמיא?...' כלומר, אמנם האדם מצדו יש לו להדר במצוות לעשותן על הצד הנאה והמשובת, שבזה מחשיב את המצוה ומראה שאינה בזויה בעיניו, ואולם אין הכתוב משתבח בשור פטם יותר ממנחת הדל, שהכל שוה לפני המקום (עפ"י תוס' רמב"ן ריטב"א ועוד). ובוז מבואר מדוע בהמה תמימה הראויה להקרבה, נחשבת כדבר שאין בו פגם, והלא יתכן לפגמה ולהחסירה (ע' מעילה יט וברש"י ותוס'), וכבר העיר על כך בשו"ת דובב מישרים ח"א סא – כי בעצם אין הפרש למזבח בין שלמה לפגומה.

'אלא גדולה שבתודות, ומאי ניהו – חמץ'. ולא נקט 'גדולות' משום שבה גודלם אלא להורות לקדש בחלות של חמץ. וזה שלא הזכיר בפירוש 'חמץ' – מפני שהכתוב גינה את החמץ דכתיב כל שאר וכל דבש לא תקטירו... (ריטב"א).

'דבר הנאכל בה ויוצא ממנה נפסל' כדי להודיע שעד כאן תחום אכילת קדש זה. ולכך נאכל בסוף המקום שמקדשים אותו (עפ"י ריטב"א; רמב"ם בית הבחירה ו, יב).

וזהו הטעם שנקטו 'אין העזרה מתקדשת אלא בשיירי מנחה', והלא הקידוש נעשה בסדר שלם ומפורט ומדוע נקטו רק שיירי מנחה – שאכילת השיירים היא המסיימת ומגדירה את גבולות העזרה (עפ"י שו"ת שבט הלוי ח"א רב).

יש מן האחרונים שכתבו לחדש שזה הכל רק לענין סיום תחום העזרה לענין אכילת קדשים, אבל לענין הקרבת קרבנות על המזבח אין צורך בשיירי מנחה כי ההקרבה בעצמה היא המהנכת ומקדשת את המקום, ורק לצורך תיחום גבולות העזרה נצרכים שיירי המנחה. (כן כתבו הנצי"ב בחדושיו כאן, ובשו"ת שבט הלוי ח"א רב).

אולם בתוס' שהקשו כיצד מקריבים את המנחה למ"ד אין מנחה בבמה, (וכן מקושיתם על קידוש הר הבית. ע' בחדושי הנצי"ב) – מבואר שנקטו בפשטות לא כן, שאין קדוש אלא בהשלמת הסדר הזה. וכן נקט בחזו"א מנחות ל, ג-ה. יצוין שמדברי הרשב"א נראה שהאכילה אינה מעכבת הקידוש, שלא כדברי הר"י בן מגאש. [ואולם יתכן שגם להרשב"א לכתחילה נאכלת בקצה מקום הקידוש, אלא שאין לכך מקור מפורש].

(ע"ב) 'בענין קידוש בשעת הבנין'. פירוש: בו ביום, מדכתיב ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן וימשח אותו ויקדש אותו (ריטב"א; תוס' הרא"ש).

'אין בנין בית המקדש דוחה יום טוב'. רש"י כתב מקור הדבר מאת שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו... ומימים טובים בכלל זה, שגם הם נקראים שבת. ויש מי שצדד שאין זה כלל האמור בכל מקום שנאמר בו 'שבת', אלא רק כאן וכתב 'שבתותי' בלשון רבים (ע' מצפה איתן). ויש מי שכתב שזה דוקא בנושאים הקשורים לדיני שביתה, שאף ביו"ט מצווים לשבות, אבל לענין דברים אחרים כגון קידוש היום וכד' – אין יום טוב בכלל 'שבת'. ויש שכתב להפך; בענין הלכות השביתה אין יו"ט בכלל השבת, אך כשהמדובר על עצם היום וכינויו – אף הוא כלול בשבת.

הדברים נוגעים לדין שביתה בהמה ביום-טוב, האם אסורה מהתורה כשבת, או שמא אין למדים יום-טוב משבת, דקיל טפי. ע' בכל זה בשו"ת שבט הלוי ח"ו סא סב, ובספרים המובאים שם; העמק שאלה ברכה קע, ב; שו"ת דובב מישרים ח"א סג.

עוד על בנין ביום-טוב – ע' בארוכה בשו"ת באר יצחק (לגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל) או"ח יג.

'תנו רבנן: שיר של תודה בכנורות ובנבלים ובצלצלים – על כל פינה ופינה ועל כל אבן גדולה שבירושלים, ואומר: ארוממך...'. כלומר בכל פנה ואבן עומדים ואומרים כן (רמב"ם בית הבחירה ו, יב). משמע מדברי הרמב"ם ש'שיר של תודה' אינו 'מוזמור לתודה' כפרש"י, אלא הוא שם כללי לשירה זו שהיו אומרים עם התודה (משנה למלך שם).

'מה רבו צרי...'. – נ' קצת ברש"י דאין זה חיוב לדורות, אלא התנא נקט מה דהיה בימי עזרא, וכן בהמשך על פי נביא נאכלת ועל פי נביא נשרפת נ' ברמב"ם דבכל דור לפי נביא שבאותו הדור, וכן נ' קצת ברש"י, והתנא נקט מה דהי' בימי עזרא, איוז נאכלה ואיוז נשרפה. ואולי להרמב"ם מוכרחים לפרש כך, משום דאין נביא אמת מנבא הלכה לדורות אלא רק הוראת שעה (רמב"ם פ"ט מהל' יסודי התורה) (מהגר"א נבנצל שליט"א).

מה שכתב לענין אחת נאכלת ואחת נשרפת – כ"כ הרש"ש. ויסוד הדברים בכסף-משנה שם, שהרמב"ם פרש 'אלא אמר ריו"ח' כחורה ממה שנקטנו קודם, אלא הנביא מורה איוז נאכלת ואיוז נשרפת (וע' מהר"ץ חיות).

ובספר אבי עזרי (מהדו"ד בית הבחירה ו,יב עמ' קסז) חידש עוד שלדורות יתכן ושתיהן נאכלות או נשרפות – הכל כהוראת הנביא באותו הזמן [אך אין כן פשוט דברי הראשונים – ערמב"ם ומאירי]. כי לא נאמרה ההלכה מה יעשו בתודות אלא בכל דור ודור הנביא מורה לשעתו, כי אם נאמר שכך הוא הדין קבוע, שהאחת נאכלת והאחת נשרפת, היה לריו"ח לומר בקיצור 'אלא הלכה היא' (ולא משום פסול 'יוצא'), וגם מדוע הוצרך לשנות מן ההנחה שבקושיא שהמשנה כפשוטה, שהפנימית נאכלת, אלא ודאי הכוונה שכל עיקר הדין שאחת נאכלת היא הוראת שעה, והמשנה לא נקטה אלא מה שהיה בימי נחמיה. והעיר על כך מנין שאכן כך היה שם.

וע' במשך חכמה (תרומה כה,ט) דברים מתוקים בענין זה, שדין הדורות דומיא דמילואים שהיו שם שתי חטאות, אחת נאכלת ואחת נשרפת, אך הואיל ואין חטאת באה נדבה, לכך לדורות קדשו במנחה – הבאה בנדבה. ואין כאן הלכה חדשה שהרי אין נביא ראשי לחדש דבר מעתה, אלא הכל נכלל בענינא דמילואים, והנביא רק מורה איו לאכילה ואיו לשריפה.

הרמב"ם (בית הבחירה ו,יב) השמיט אמירת שיר של פגעים. והטעם, שאין ענין לאמרם אלא כאשר צרים נלחמים בהם כשם שהיה בימי נחמיה (עפ"י כסף משנה). וכן משמע בתוספות, שפסוקים אלו נאמרו בשעתן משום מאורעות שארעו או. ואולם רש"י כתב שאמירת שיר של פגעים היתה משום שמשה אמרו בהקמת המשכן. ומשמע שיש לאמרו לדורות. אלא שצריך ליתן טעם מדוע אין אומרים את כולו (משנה למלך שם). ואכן הריטב"א גם כן נקט כרש"י שאומרים אותו תמיד, כשם שמשה אמרו, וכן בבית ראשון אמרוהו ולא היו להם אויבים. ופרש מדוע אמרו רק עד 'כי אתה ה' מחסי': '... אבל קבלנו כי עד 'כי אתה ה' מחסי' יש ששים תיבות, כנגד מה שנאמר הנה מטתו של שלמה ששים גבורים סביב לה. (והעיר מהדיר שלפ"ז אין גורסים 'עליון שמת מעונך'. וע' הגהות הגר"א).

[ויש שכתבו כמו כן לענין אמירת קריאת שמע על המטה, שיאמר מזמור זה רק עד 'כי אתה ה' מחסי' ולא יותר, משום 'הנה מטתו של שלמה, ששים גבורים...'. – ע' אבודרהם סדר ק"ש (עמ' לג); סידור של"ה].

'רבי יהושע בן לוי אמר להו להני קראי וגאני'. הגם שאמרו (בברכות ה.) שתלמיד חכם אינו צריך, ומה מקום להחמיר ולהזהר בשמירה יתרה מן הצורך? ונראה מכאן שהכוונה שם לתלמיד חכם שהשיגה אונסתו שאינו צריך לומר (ע' ב"ב י. 'אלו ת"ח שמנדיין שינה...'), אבל בלאו הכי גם תלמיד חכם קורא אותם פסוקים (מרומי שדה להנצי"ב. וע' מג"א רלט סק"ז).

בספר מהר"ל (הל' נשיאת כפים טז) גרס ברש"י כאן שהיה הולך לישן ביום, ומכאן כתב שיש לקרוא או ק"ש אך לא ברכת 'המפיל' ולא 'יהי גועם'.

ע"ע במובא ביוסף דעת ברכות ד: בענין הגנת המזיקים ע"י אמירת פסוקים קודם השינה.

'אסור להתרפאות בדברי תורה'. כתבו התוס' (וכן נפסק בשו"ע יו"ד קעט,ח) שבמקום סכנה מותר. (אם כי מדברי הרמב"ם (עכו"ם יא) משמע שאין חילוק בדבר זה. ע"ש).

וזה לשון הגרש"ה ואזנר שליט"א (בשו"ת שבט הלוי ח"ו קסב,ב):

'אשר קבל מהגה"צ רבי יוסף נפתלי שטערן זצ"ל, כי בעת צרה ר"ל להניח דף מחידושי חת"ס ז"ע תחת מראשותיו של החולה, וכ"ת שאל מש"ס שבועות ט"ו ע"ב דמתרין להגן שאני, וכאן הרי המקרה של חולה ממש או מקשה לילד. –

לא ידעתי מה קשיא לי' לכבוד מעלתו, דהא מבואר בתוס' שבועות ט"ו ע"ב ד"ה אסור, ובטור וב"י יו"ד סי' קע"ט דבמקום סכנה מותר להתרפאות בד"ת – וכן מבואר שם בפוסקים לענין הקמיעות'.

ויש להעיר שמדברי הרמב"ם מבוואר שאין זה מועיל כלל, ורק זכות אמירת הפוסקים יכולה להועיל לאדם, אך לא נתינתם תחת החולה. ולשיטתו אסור לעשות כן, וכמו שהפליג שם באיסור. אך כבר כתבו הפוסקים שזהו לשיטתו שאין ממש בקמיעות ובלחשים וכו', אבל לפי המבואר בדברי רז"ל יש בהם תועלת (וע' בהגר"א שם), וממילא הרי אין לך דבר העומד מפני פיקוח נפש, ולכך התירו לעשות כן במקום סכנה.

וכל המבואר כאן, לומר פסוקים מהתורה או מזמור מתהלים – בדרך סגולה, אבל אם אומר פרקי תהלים בדרך תפילה על החולה, אף לחולה שאין בו סכנה מותר. וזה שהקשו כיצד קרא ר' יהושע בן לוי שיר של פגעים – כי קים להו שקרא בתורת סגולה לא בתורת תפילה (עפ"י מכתב מהגר"ח קניבסקי שליט"א).

*

'וכן תעשו – לדורות'

בשמחת חנוכת הבית של הבנין החדש של הישיבה בראדין, אמר הח"ח לפני הקהל שכל יהודי בכל דור ודור, צריך שיהא לו חלק בבנין המקדש. 'וכן תעשו' כתיב – לדורות. כל דור ודור חייב לבנות את בית המקדש. בימינו – הישיבה היא ה'מקדש', מפני שבאותו מקום בו מתרכזות ד' אמות של הלכה, שם השכינה שורה. לכך בנה שלמה המקדש מעצי ברושים ועצי ארזים, חומר שהולך ונרקב במשך השנים, כדי שכל דור ודור יהיו עסוקים בבדק הבית.

(חפץ חיים בחוקותי, ב'מעשי למלך' ג)

*

'... מלמד שאחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לאביו שבשמים.'

'אדם שטרח בתורה כל מה שהיה יכול לטרוח, אע"פ שלא עלה בידו אלא דבר מועט, נותנין לו כאותו שטרח כמותו ועלה בידו הרבה, דלפום צערא אגרא... ובירושלמי מוכח דאחד שלמד כל התורה למאה שנה והיה יגע יום ולילה, ואחד שלמד בעשרים שנה – הקב"ה נותן לו שכר בשוה... יגע ר' בון בתורה לעשרים ושמונה שנה מה שאין תלמיד ותיק יכול ללמוד למאה שנה. ונראה בעיני דהוא הדין בנותני צדקה ובכל מעשים טובים, רק שאדם יעסוק ללמוד ולעשות ככל אשר יוכל לעשות – אין למעלה הימנו לפני קונו' (אור זרוע הל' קריאת שמע ו).

– '... בשם הרב ז"ל מפרשיסחא, על מה שאמרו 'אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו' בו' – והקשה הט"ז (סימן א) אי גם המרבה מכווין לשם שמים, טפי עדיף. ותירץ הוא ז"ל למשל שני סוחרים שנסעו לדרך אחד, והאחד בא מיד והשני היו לו סיבות ומניעות עד שלזמן רב בא גם כן, ושאלוהו מה זה שלא באת עד עתה, והשיב, מאחר שבאתי גם כן מה שהיה היה. עכ"ד ולא פרש יותר.

ונראה פשוט שפירש 'ובלבד שיכוין לבו' – שסוף ותכלית מעשיו יהיה, שיהיה מכוון להשי"ת כראוי, בין שבא לו זה ע"י עבודה מעט או ע"י יגיעות הרבה. רק שיועילו מעשיו לכוון לבו לשמים. והדברים נכונים מאד; שהרי גם כאן נאמר זה על הקרבן מנחה שמאחר שנתקרב קרבנו להשי"ת וזה תכלית המכוון וסוף דבר, אם כן אין נפקא-מינה בין שהיה מרבה וממעיט, כי סוף

הכל אחד – שיתקרב להשי"ת. וזה עצמו פירוש 'יכוון לבו' – כענין הקרבן להיות נמשך אחר השורש, והוא חיותו ית' שניתן בכל דבר' (שפת אמת ויקרא תרל"א).

– 'בט"ז הקשה ממה נפשך, אי גם המרבה כוונתו לשמים, אם כן המרבה עדיף. ע"ש שמיישב בטוב טעם ודעת. אעפ"כ נראה דקושיא מעיקרא ליתא כי באמת אין הפרש בין מרבה לממעט אף אם שניהם מתכוונים לטוב, כי בעבודת הבורא אין נ"מ בריבוי רק בהתעוררות רצון אמת בלב, ואדרבה מי שאינו יכול לעשות הרבה ומכוון בהמעט, אפשר חשוב יותר. ובאמת נראה הפירוש 'מרבה' ו'ממעט' בענין ימי הטובה וימי הרעה, כי התרבות המעשים-טובים בעת פתיחות לב האדם, והתמעטות המעשים בימי הרעה, שניהם בקנה אחד עולים. והוא כענין שאמרו בשם הרב מלובלין הקדוש ז"ל לפרש הגמרא: משנכנס אדר מרבין בשמחה ואב ממעטין בשמחה. ופירש, להרבות צד הקדושה ולמעט צד הטומאה. וכן נפרש כאן. וגם דברים אלו נכללין בדברי הט"ז באו"ח סימן א' (שם תרל"ו).

– '... ובודאי אין הכוונה על הפרש שיווי של הקרבן, דכך לי דינר כך לי מאה מנה כלפי שמיא, ומאי קמשמע לן בזה –
אכן באמת כוונתם גם על הממעט שאין לו דעת להעלות קרבן חשוב, כי בודאי גדלה מעלת העולה על המנחה, שהוא העלאת החי וזה העלאת הצומח, אעפ"כ מי שמכיר את מקומו בוחר במעט אשר יהיה באמת, מלקפוץ למעלה ממדריגתו, כמו שאמרו במדרש בפסוק טוב מלא כף נחת וכו'. וכן כתב הט"ז באו"ח שהמעט לשם שמים היינו שאינו רוצה להרבות על ידי שמבין שיעשה יותר בטוב – זה המעט. וזה הרצון-אמת חשוב לפניו יותר כאילו הקריב נפשו, שהוא 'מדבר', למעלה ממדריגת ה'חי' כנ"ל' (שם תרמ"ב).

וזהו לשון הט"ז (באה"ע כה): '... ודכוותיה מצינו שכתב הרמב"ם על פסוק 'בכל דרכיך דעהו', דהיינו מי שאוכל ושותה ומעדן נפשו כדי שיהיה ברי וחזק לעבודת השי"ת, יש לו שכר כמו שמתענה. ודברים אלו אסמכתים אקרא שוא לכם משכימי קום וגו' – דהיינו שיש תלמיד חכמים מנודין שינה מעיניהם ועוסקים בתורה הרבה, ויש ת"ח שישנים הרבה כדי שיהיה להם כח החזק וזריזות לב לעסוק בתורה, ובאמת יכול ללמוד בשעה אחת מה שזה מצטער ועוסק בשני שעות, ובודאי שניהם יש להם שכר בשוה. על כן אמר שוא לכם דהיינו, בחנם לכם שאתם מצטערים ומשכימים בבוקר ומאחרי שבת בלילה, וממעטים שנתכם – זה בחנם, כי כן יתן ה' לידידו שינה, דהיינו מי שישן הרבה כדי שיחזק מחו בתורה, נותן לו הקב"ה חלקו בתורה כמו אותו שממעט בשינה ומצטער עצמו, כי הכל הולך אחר המחשבה...'.
ע"ע: תולדות יעקב יוסף חקת דף קנו. [וע"ע במובא במנחות קי.

דף טז

'איתמר, רב הונא אמר: בכל אלו תנן. רב נחמן אמר: באחד מכל אלו תנן'. לכאורה נראה שאי אפשר לקדש ללא חלות תודה, אפילו אם יהא מלך, וכן להפך – אין ביד כל אדם להוסיף על העזרה